

شدت گرفتن توفان «فرار سرمایه» در اقتصاد ایران

سرمایه می‌رود، بیکاری می‌آید

مهناز اعتدالی

فرار سرمایه یکی از تبعات ملتهب شدن فضای اقتصادی و نشانه‌ای از وجود ضعف در ساختار سیاسی کشور است. بررسی آمارهای حساب سرمایه بانک مرکزی نمایانگر این واقعیت است که در یک دهه گذشته حدود ۱۸۰ میلیارد دلار از چرخه اقتصادی کشور خارج شده و این در حالی است که این رقم تنها بر آوری ابتدایی از خروج سرمایه از کشور است. برای درک بزرگی این رقم می‌توان آن را با درآمد نفتی سالانه کشور مقایسه کرد که تقریباً برابر با مجموع صادرات نفت و مینعانات گازی در ۴ سال ابتدایی دولت تدبیر و امید است.

در این میان اظهارات اخیر یکی از نمایندگان مجلس در مورد خروج حجم عظیمی از سرمایه کشور نیز سوال برانگیز است. محمدرضا پورابراهیمی، رئیس کمیسیون اقتصادی مجلس، از خروج ۳۰ میلیارد دلار سرمایه از کشور در طول ماه‌های پایانی سال ۱۳۹۶ خبر داد.

برای یافتن علت؛ جستجو در مورد بسیاری از راه‌های فرار سرمایه از صورت‌های حسابداری بی‌نتیجه خواهد بود؛ اما از جمله مصدق فرار سرمایه را می‌توان در مکانیزم قاچاق کالا، تراکنش‌های بالا در قالب پولشویی، کم‌اظهاری صادرات و بیش‌اظهاری واردات جستجو کرد که بروز این عوامل نشانه افزایش ریسک حفظ سرمایه در داخل مرزهاست و به واسطه آن پدیده «فرار سرمایه» بروز و معنا پیدا می‌کند.

برای ارزیابی چنین پدیده‌های لازم است پارامترهایی را که بر خروج سرمایه اثرگذار است، بررسی کرد. انحراف نرخ

ارز از نرخ واقعی، بی‌ثباتی سیاسی و اقتصادی، کسری حساب سرمایه و کسری مالی، فساد و بدهی کلان خارجی می‌توانند از جمله این موارد باشند که در شرایط امروز اقتصاد ایران بجز عامل بدهی خارجی، باقی موارد می‌تواند صاحبان سرمایه را به خروج سرمایه خود از کشور ترغیب کند.

در همین زمینه روزنامه شرق نیز در فروردین ماه سال جاری طی گزارشی اعلام کرد در دوره ریاست جمهوری محمود احمدی‌نژاد، حدود ۱۰۰ تا ۲۰۰ میلیارد دلار پول کثیف از کشور خارج شده است، اما تنها بخشی از این پول از جمله اختلاس ۳ میلیارد دلاری در بانک ملی به‌طور گسترده‌ای رسانه‌ای شد. این حجم از خروج سرمایه از کشور از طریق اقدامات غیرقانونی شامل قاچاق، دورزدن تحریم‌ها، فساد اداری یا مالی انجام شده که در سال‌های بعد نیز ادامه داشته است.

خروج ۵۹ میلیارد دلار به مقاصد ترکیه، گرجستان و اروپا
بر پایه گزارش اخیر مرکز پژوهش‌های مجلس، طی دو سال گذشته بیش از ۵۹ میلیارد دلار سرمایه از ایران خارج شده که این میزان سرمایه خارج شده برابر با ۸۳ درصد درآمد از محل صادرات غیرنفتی ۴۷ میلیارد دلاری کشور است.

بر اساس این گزارش، تبدیل دارایی‌ها به طلا، سکه و ارز و خارج کردن آنها از کشور و همچنین تبدیل و انتقال آنها به گاو صندوق‌های درون کشور و نیز عدم بازگشت درآمد صادراتی از جمله راه‌های عمده خروج سرمایه از کشور محسوب می‌شوند.

بخشی از خروج سرمایه از کشور نیز با هدف سرمایه‌گذاری و خرید دارایی

در خارج کشور مانند خرید مسکن، سرمایه‌گذاری در قالب احداث شرکت در مقاصد که کوتاه‌ترین فاصله مسافتی را با ایران داشته باشد، انجام می‌شود. پیش از این امارات متحده عربی مقصد سرمایه‌گذاری ایرانیان بوده، اما اکنون ترکیه و کشورهای آسیای میانه مانند گرجستان، ارمنستان و آذربایجان مورد استقبال ایرانی‌ها برای سرمایه‌گذاری قرار گرفته‌اند. این کشورها بخش قابل توجهی از سرمایه‌گذاری‌ها نیز در کشورهای اروپایی و آمریکا انجام شده است.

نگرانی در مورد آینده توسعه اقتصاد کشور و تمایل به سرمایه‌گذاری با پوشش ریسک منجر به تصمیم جست‌وجو در مورد فرصت‌های سرمایه‌گذاری در خارج از ایران برای شهروندان شده که این روند با افزایش تمایل طبقه متوسط برای اخذ اقامت به‌ویژه در کشورهای غربی تشدید شده است. در حال حاضر بسیاری از کشورهای اروپایی طرح‌های مختلف مالی از قبیل سرمایه‌گذاری در املاک و مستغلات یا سرمایه‌گذاری‌های تجاری را برای مهاجرت و اخذ اقامت پیشنهاد می‌کنند که مورد استقبال بسیاری از ایرانیان قرار گرفته است.

تشدید فشار بر بازار ارز با پیمان‌سپاری ارزی
فردا دژ پسند، وزیر امور اقتصادی و دارایی در هشتاد و سومین جلسه شورای گفت‌وگوی دولت و بخش خصوصی اعلام کرد: ۴۰ میلیارد دلار صادرات انجام شده از ابتدای سال تاکنون، هشت میلیارد دلار ارز حاصل از صادرات به کشور بازگشته است که شش و نیم میلیارد دلار آن مربوط به فولاد‌ها و پتروشیمی‌ها بوده است.

بر این اساس بخش خصوصی که صادرات غیرنفتی را بر عهده دارد

فرار سرمایه، کاهش ذخایر ارزی را در پی دارد، از سوی دیگر سطح سرمایه‌گذاری‌ها و تعادل اقتصادی را بر هم می‌زند که کاهش رشد اقتصادی، تضعیف بازارها و صنایع و در نهایت افزایش بیکاری را به همراه خواهد داشت

۳۲ میلیارد دلار را به چرخه اقتصاد بازنگر داده و یاد صورت بازگشت در سامانه‌های سناریو ثابت نگه داشته است. از سوی دیگر صادرکنندگان غیردولتی بخش خصوصی معتقدند با توجه به نابسامانی در بازارهای اقتصادی، تورم انتظاری بالا، ریسک بالای سقوط ارزش ریال و نرخ تبدیل دستوری بانک مرکزی، بازگرداندن ارز حاصل از صادرات برای فعالان تجاری قابل توجه نیست زیرا این امر به معنای فروش ارزان ارز حاصل از صادرات در مرحله اول و سپس خرید همان ارز به قیمت گران‌تر برای مرحله بعدی تجارت است.

به عبارت دیگر هزینه سرکوب قیمت‌ها در بازار ارز با فرار سرمایه به شکل

قاچاق معکوس کالاها یا اساسی و عدم بازگشت ارز صادراتی معنا پیدا کرده که در صورت تداوم می‌تواند اقتصاد ایران را به ویژه در زمان تحریم با مشکلات عدیده‌ای روبرو سازد. بر این اساس اجرای سیاست‌های ثبات‌ساز و ایجاد چارچوب برای بازگرداندن ارز حاصل از صادرات از جمله مواردی است که می‌تواند به صورت تشویقی و تنبیهی اعمال شود تا بتواند ضمن ایجاد تعادل در تجارت خارجی، فعالان این عرصه را نیز به ادامه فعالیت امیدوار کند. در مکانیزم تنبیهی هدف سیاست‌گذار با الزام صادرکنندگان به بازگشت ارز دنبال می‌شود که خطی از این چارچوب با جریمه و در مراحل بعد لغو کارت بازرگانی دنبال خواهد شد. اما در مکانیزم تشویقی، صادرکنندگان در ازای بازگرداندن ارز حاصل از صادرات مشوق‌های مالیاتی دریافت می‌کنند. نگاه به مکانیزم‌های ناظر بر بازگشت ارز نشان می‌دهد طی دهه‌های اخیر بسیاری از کشورها هم‌زمان با دستیابی به فرمول ثبات بخشی به اقتصاد مکانیزم تشویقی را جایگزین نگاه تنبیهی و الزامات کرده‌اند.

دلایل اقتصادی و سیاسی حرکت سرمایه‌ها به سوی مرزها
یکی از مهم‌ترین دلایل خروج سرمایه بی‌اعتدالی‌های اقتصادی و سیاسی است که به دلیل فضای غیرقابل پیش‌بینی چه در سطح داخلی و چه در سطح بین‌الملل ایجاد شده است. اسحاق جهانگیری، معاون اول رئیس‌جمهور در اظهار نظری بیان کرد که در دولت‌های نهم و دهم در طول ۱۸ ماه، ۲۲ میلیارد دلار به‌بانه ایجاد تعادل در بازار ارز در دی و اسفند به قیمت پایین تر فروخته شد. انتقال سرمایه با این روش در شرایطی انجام می‌شود که نه سرمایه‌گذاری خارجی انجام شده و نه فرار سرمایه صورت گرفته بلکه دولت تنها برای برقراری توازن بین اعتبارات و بدهی‌های دفاتر صرافی‌ها و با وقفه زمانی انجام داده است.

دلیل دیگری که به شرایط خاص ایران برمی‌گردد این است که بسیاری از شرکت‌هایی که در طول سال‌های تحریم بدهی‌شان انباشته شده است، در سال‌های اخیر آن را تسویه کرده‌اند و این خود به خروج غیرطبیعی سرمایه از کشور منجر شده است.

رئیس کمیسیون اقتصادی مجلس، از خروج ۳۰ میلیارد دلار سرمایه از کشور در طول ماه‌های پایانی سال ۱۳۹۶ خبر داد. فرار سرمایه، سطح سرمایه‌گذاری‌ها و تعادل اقتصادی را بر هم می‌زند که کاهش رشد اقتصادی، تضعیف بازارها و صنایع و در نهایت افزایش بیکاری را به همراه خواهد داشت

پيامد فرار سرمایه‌ها
عوامل افزایش دهنده ریسک سرمایه‌گذاری در ایران، باعث شده است بازگرداندن اقتصادی در فرآیند طبیعی ریسک‌گریزی، سرمایه خود را از چرخه اقتصاد خارج کنند.

به عقیده کارشناسان شوک در زمینه خروج سرمایه به مراتب مخرب‌تر از روند مستمر آن است و در این زمینه تنها راهکار برای کاهش تهدید فرار سرمایه را ثبات بخشی به اقتصاد عنوان می‌کنند. ارز ناشی از صادرات طی سال‌های اخیر حدود نیمی از منابع ارزی کشور را به خود اختصاص داده و به چهار روش، یعنی «فروش به بانک‌ها یا صرافی‌ها»، «فروش به واردکنندگان قانونی»، «سپرده‌گذاری ارزی در نظام بانکی» و «واردات» به کشور بازگشته و در مواردی آن سوی مرزها محبوس شده است.

بر این اصل فرار سرمایه در قالب عدم بازگشت وجوه ارزی دارای تبعات منفی بسیاری است که مهم‌ترین آن کاهش ذخایر ارزی است. زیرا این امر زمینه‌ساز کاهش ارزش پول ملی در مقابل سایر ارزهاست. کاهش ظرفیت عرضه ارز در کشور، تعادل تراز پرداخت‌های خارجی منفی می‌شود و در این میان تضعیف «ریال» شکل می‌گیرد که به عبارتی یعنی بالا رفتن ریسک صادرات و متعاقب آن نیز انگیزه فعالان تجاری برای صادرات کاهش پیدا می‌کند. کارشناسان معتقدند رونق صادرات و فعالیت‌های اقتصادی در گرو ورود و خروج آزاد سرمایه و ارز است.

رواق اگر سرمایه نتواند به شکل متعارف مانند انتقال ارز یا تراکنش بانکی از اقتصاد خارج شود، مسیر دیگر یعنی قاچاق معکوس کالای یارانه‌ای از مرزها خارج می‌شود. بر این اصل فرار سرمایه، سطح سرمایه‌گذاری‌ها و تعادل اقتصادی را بر هم می‌زند که کاهش رشد اقتصادی، تضعیف بازارها و صنایع و در نهایت افزایش بیکاری را به همراه خواهد داشت. محدودیت‌های موقت توانایی اثرگذاری بر جریان گریز سرمایه‌ها را تشدید می‌کند. اعمال سیاست‌های ناکارآمد گذر و سخت‌گیرانه نیز نمی‌تواند مشکل ساختاری اقتصاد را حل کند و تنها ریسک حقوقی و فرار سرمایه‌ها را بیشتر می‌کند.

وی توضیح داد: با افزایش قیمت ارز تعداد زیادی از دام‌های ما خریداری شدند که به دلیل کم بودن نظارت‌ها از کشور خارج شده‌اند. اخیراً گفته شده که ۵۰۰ هزار رأس گوسفند زنده وارد کشور می‌کنند که اینها همه تلاش‌های وزارت کشاورزی برای حل مشکل است.

رئیس مرکز پژوهش‌های مجلس بیان این که گزارش‌هایی به مقامات مسئول درباره دلایل گرانی‌های اخیر ارائه شده است گفت: بخش زیادی از این گزارش‌ها بایده‌بندی و محرمانه بوده که ما به مجلس و مسئولان کشور ارائه کرده‌ایم.

ارسال گزارش محرمانه درباره «گرانی‌های اخیر» به مسئولان کشور

اعتباری ۴ هزار میلیارد تومانی تصویب شد، در صورتی که اختصاص آن کمکی برای پرداخت مطالبات است، کمالین که این میزان در برابر حجم بدهی‌ها زیاد نیست. این نماینده مجلس با بیان این که تلاش‌های بسیاری برای حل مشکل خودروسازان شده است، گفت: وزیر صنعت هم تلاش‌هایی را انجام داده ولی شاید در کوتاه مدت نتوانند قیمت خودرو را پایین بیاورند ما امیدواریم بتوانیم تعهدات مردم را زودتر انجام دهند.

جلالی در ارزیابی از دلایل افزایش قیمت گوشت در بازار دلیل اصلی را سوء مدیریت دانست و یاد آور شد: مادر کشورمان حدود ۹۷۰ هزار تن گوشت قرمز مصرف داریم که از این میزان حدود ۷۰۰ هزار تن تولید داخلی است یعنی ما باید حدود ۲۷۰ هزار تن واردات داشته باشیم که بعد از افزایش قیمت از شاهد افزایش قیمت گوشت قرمز هم بودیم.

بررسی نشان می‌دهد که بومی‌ترین خودروساز سمنده بوده که ۹۳ درصد آن تولید داخلی است و ۷ درصد بازم وابستگی وجود دارد. میزان وابستگی سایر خودروسازان بیشتر است که این به معنای داشتن ارزی‌تری بیشتر می‌باشد. جلالی با بیان این که خصوصی‌سازی در شرکت‌های خودروسازی به خصوص سایپا و ایران خودرو به معنای واقعی رخ نداده است، گفت: دولت در این دو شرکت سیطره دارد که این باعث افزایش هزینه‌های جاری شده است. نمونه بارز آن تعداد پرسنل دو شرکت ایران خودرو و سایپا است که باعث افزایش هزینه‌های جاری این شرکت‌ها شده است.

رئیس مرکز پژوهش‌های مجلس بدهکاری زیادی شرکت‌های خودروسازی به قطعه‌سازان را مشکل دیگر در عرصه بازار خودرو خواند و گفت: بیش از ۴۵ هزار میلیارد تومان بدهی به قطعه‌سازان وجود دارد البته اخیراً خط

رئیس مرکز پژوهش‌های مجلس با بیان این که دولت بر دو شرکت خودروسازی سایپا و ایران خودرو سیطره دارد، گفت: تلاش‌هایی برای حل مشکلات عرصه خودروسازی به خصوص پرداخت بدهی‌های قطعه‌سازان صورت گرفته است، اما احتمالاً نتوانند در کوتاه مدت قیمت خودروها را کاهش دهند.

کاظم جلالی در گفت‌وگو با ایسنا، درباره بررسی‌های مرکز پژوهش‌ها پیرامون موضوع گرانی‌های اخیر به خصوص در عرصه خودرو و گوشت گفت: مرکز پژوهش‌ها در گذشته درباره وضعیت بازار خودرو و بررسی‌هایی انجام داد که طبق آن وضعیت بازار خودرو به میزان زیادی به قیمت ارز برمی‌گردد. وی توضیح داد: بعد از نوسانات ارزی در کشور و افزایش قیمت شاهد تحولات در بازار ارز بودیم آن هم در شرایطی که گفته می‌شود بسیاری از خودروسازان ما بومی هستند.

گزارش

رئیس مرکز پژوهش‌های مجلس خبر داد

عبدالله بهرامی در گفت‌وگو با ایسنا افزود: صادرات فرش دستباف ایران در مقایسه با ۱۰ ماه گذشته ۳۰ تا ۳۵ درصد کاهش داشته است که بخش اعظمی از آن ناشی از تحریم‌هایی بود که از مهرماه آغاز شد.

وی ادامه داد: طی ۱۰ ماهه سال جاری میزان صادرات فرش دستباف ما به ۲۲۵ میلیون دلار رسید، در حالی که سال قبل میزان صادرات ۳۴۰ میلیون دلار بود.

مدیرعامل اتحادیه تعاونی‌های فرش دستباف در ادامه با اشاره به امضای تفاهم‌نامه همکاری میان معاونت تعاون و مرکز ملی فرش، اظهار کرد: مرکز ملی فرش همواره حامی بخش تعاون بوده است و به دنبال تغییراتی که در معاونت تعاون وزارتخانه ایجاد شد، اقدامات خوبی در جهت حمایت از تعاونی‌های فرش به ویژه بافندگان به وجود آمد.

وی ادامه داد: به موجب این تفاهم‌نامه سازماندهی تعاونی‌های فرش دستباف، صدور پروانه برای تشکیل هاو صدور کارت شناسایی برای قالبیافتن از اتحادیه تعاونی‌های فرش دستباف واگذار شد.